

תשרי התשע"ו

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

ספר התורה ומעמד הקהל

לפרשת וילך (על פי שיעור של הרב תמיר גרנות)

9. העמק דבר על דברים ל"א כ"ו:
 "והיה שם בך לעד" - כל התורה שהשירה בכללה. וכמו שהשירה לעד, ממילא כל התורה לעד.
 10. הרמב"ן על דברים ל"א כ"ד-כ"ו:
 וטעם "ויהי ככלות משה לכתב" - כי מתחלה כתב את התורה ויתנה אל הכהנים כאשר נאמר למעלה (פסוק ט'), ולא אמר להם אנה יניחו אותה. ואחרי כן נצטווה בשירה הזאת, ויכתוב אותה וילמדה את בני ישראל בו ביום, והנה הוסיף אותה על התורה. ויהי ככלות משה לכתוב הכל בספר התורה, אז צווה את הכהנים "לקוח את ספר התורה הזה ושמתם אותו מצד ארון ברית ה' אלוקיכם" - שיהיה מונח בארון מן הצד, כי מעתה לא יגעו בו כלל, להוסיף או לגרוע. וזה טעם "ויהי ככלות משה לכתב וגו' עד תמם"
 "ויתכן, כי אחרי שכתב השירה וילמדה את בני ישראל איש איש לשבטיהם, שהביאם לפניו אל בית המדרש, כתבה בספר התורה, וצוה את הכהנים לקוח את ספר התורה, לומר שגם השירה תהיה מונחת בארון עם התורה, שהיא מכלל התורה כי היא שם לעד. ואמר להם שיקהילו אליו עוד כל זקני השבטים והשוטרים, והעם יאספו עמהם כי כן נאמר בסוף (להלן ל"ב, מ"ד) "ויבא משה וידבר את כל דברי השירה הזאת באזני העם". והנה עשו הכהנים כן, ויקהילו אליו כל העם והעיד בהם את השמים ואת הארץ בהקהל באזני הכהנים וכל העם. ואז אמר לו השם יתברך (שם, פסוק מ"ט) "עלה אל הר העברים הזה", ונתחייב לעשות כן מיד, ועמד וברך אותם "וזאת הברכה" ויכתוב אותה בסוף הספר שנתן לכהנים. ואז עשו הכהנים מה שצוה אותם ונתנו הספר שלם מצד ארון הברית. והנה הכל כסדר האמור בתורה."

1. דברים ל"א ט:
 (ט) ויכתב משה את התורה הזאת ויתנה אל הכהנים בני לוי הנשאים את ארון ברית ה' ואל כל זקני ישראל:
 2. רש"י על פסוק ט:
 "ויכתוב משה וגו' ויתנה" - כשנגמרה כולה, נתנה לבני שבטו.
 3. דברים ל"א כד-כו:
 (כד) ויהי ככלות משה לכתב את דברי התורה הזאת על ספר עד תמם: (כה) ויצו משה את הלויים נשאי ארון ברית ה' לאמר: (כו) לקח את ספר התורה הזה ושמתם אותו מצד ארון ברית ה' אלקיכם והיה שם בך לעד:
 4. הרמב"ן על פסוק ט:
 "ויכתוב משה את התורה הזאת" - מתחלת 'בראשית' עד 'לעיני כל ישראל'
 5. אבן עזרא על דברים ל"א א:
 (א) וילך - הלך אל כל שבט ושבט להודיע שהוא מת, שלא יפחדו, וחזק לבם בדברי יהושע. על כן כתוב אחריו 'ואתה תנחילנה אותם', ולפי דעתי, כי אז ברך השבטים ואם ברכותיהם מאוחרות במכתב.
 6. דברים ל"ג א:
 וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלוקים את בני ישראל לפני מותו.
 7. דברים ל"א, ב':
 "בן מאה ועשרים שנה אנכי היום..."
 8. "העמק דבר" על דברים ל"א ט:
 "ויכתוב משה את התורה הזאת" - עוד לא השלימה עוד שמגיע לפסוק כ"ד דכתיב "עד תמם". אבל כאן לא מייירי בהשלמת התורה. אלא כתב עד כה ותפר היריעות ונתן לכהנים. ועדיין לא צוה להניחה בארון כל זמן שלא נגמרה.

11. דברים ל"א י"א:

(י) וַיְצַו מֹשֶׁה אוֹתָם לֵאמֹר מִקֶּץ שְׁבַע שָׁנִים בְּמוֹעַד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בְּחַג הַסְּכּוֹת: (יא) בְּבוֹא כָל יִשְׂרָאֵל לְרֵאוֹת אֶת פְּנֵי ה' אֱלֹקֶיךָ בְּמִקְוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר תִּקְרָא אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת נִגְדָּה כָּל יִשְׂרָאֵל בְּאַזְנֵיהֶם:

12. רש"י על פסוק י"א:

"תקרא את התורה הזאת" - המלך היה קורא מתחלת "אלה הדברים" כדאיתא במסכת סוטה (דף מ"א) על בימה של עץ שהיו עושין בעזרה

13. הרמב"ן על פסוק י"א:

ואע"פ שבכאן (פסוק י"א) כתוב "תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל", והוא רומז לספר הזה של "אלה הדברים" על דעת רבותינו(סוטה מ"א), אבל בזה חזר וברא (פסוק כ"ד) "ויהי ככלות משה לכתב את דברי התורה הזאת על ספר עד תמם", וזה יכול כל התורה כולה.

14. משנה סוטה מ"א:

מתני'. פרשת המלך כיצד? מוצאי יו"ט הראשון של חג בשמיני במוצאי שביעית, עושין לו בימה של עץ בעזרה והוא יושב עליה ... וקורא מתחילת "אלה הדברים" (דברים א' א) עד "שמע" (ו' ד'), "והיה אם שמוע" (י"א, י"ג), "עשר תעשר" (י"א, כ"ב) כי תכלה לעשר" (כ"ו, י"ב), ופרשת המלך וברכות וקללות, עד שגומר כל הפרשה.

15. רש"י בגמרא שם:

"ושמע והיה אם שמוע - ע"י דילוג, ומשם מדלג לעשר תעשר, ומשם מדלג וקורא כי תכלה לעשר וברכות וקללות, ומשם חוזר למפרע וקורא "אשימה עלי מלך". "שמע", קבלת מלכות שמים, "והיה אם שמוע", קבלת עול מצות כדאמר בפ' שני דברכות וכן ברכות וקללות קבלת בריתות של תורה. ומשמיע לרבים "עשר תעשר", "כי תכלה לעשר" מפני שהוא זמן אסיף ומתנות עניים והפרשת תרומות ומעשרות ..."

16. רמב"ם, הלכות חגיגה, פרק ג הלכות א' ג:

מצות עשה להקהיל כל ישראל אנשים ונשים וטף בכל מוצאי שמיטה בעלותם לרגל ולקרות באזניהם מן התורה פרשיות שהן מזרזות אותן במצות ומחזקות ידיהם בדת האמת, שנאמר מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה בחג הסכות בבוא כל ישראל לראות וגו' הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרך אשר בשעריך וגו'...מהיכן הוא קורא מתחילת חומש אלה הדברים עד סוף פרשת שמע ומדלג לוהיה אם שמוע וגו' ומדלג לעשר תעשר וקורא מעשר תעשר על הסדר עד סוף ברכות וקללות עד מלבד הברית אשר כרת אתם בחורב ופוסק.

17. דברים א' ה:

"בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה באר את התורה הזאת לאמור"

18. ספורנו על דברים ל"א ט:

"את התורה הזאת" - פרשת המלך שצוה עתה שיקרא בהקהל"

19. מלכים ב', פרק כ"ב ח:

(ח) וַיֹּאמֶר חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל עַל שֵׁפָן הַסֹּפֵר סֵפֶר הַתּוֹרָה מִצָּאתַי בְּבֵית ה' וַיִּתֵּן חִלְקִיָּהוּ אֶת הַסֵּפֶר אֶל שֵׁפָן וַיִּקְרָאָהוּ

(י) וַיִּגְדַּל שֵׁפָן הַסֹּפֵר לְמֶלֶךְ לֵאמֹר סֵפֶר נָתַן לִי חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן וַיִּקְרָאָהוּ שֵׁפָן לְפָנַי הַמֶּלֶךְ: (יא) וַיְהִי כִשְׁמַע הַמֶּלֶךְ אֶת דְּבָרֵי סֵפֶר הַתּוֹרָה וַיִּקְרַע אֶת בְּגָדָיו: (יב) וַיְצַו הַמֶּלֶךְ אֶת חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן וְאֶת אַחִיקָם בֶּן שֵׁפָן וְאֶת עֲכָבוֹר בֶּן מִיכָיָה וְאֶת שֵׁפָן הַסֹּפֵר וְאֶת עֲשִׂיָּה עֶבֶד הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר: (יג) לָכוּ דַרְשׁוּ אֶת ה' בְּעַדֵי וּבְעַד הָעַם וּבְעַד כָּל יְהוּדָה עַל דְּבָרֵי הַסֵּפֶר הַנִּמְצָא הַזֶּה כִּי גְדוֹלָה חֲמַת ה' אֲשֶׁר הִיא נִצְתָה בְּנוֹ עַל אֲשֶׁר לֹא שָׁמְעוּ אֲבֹתֵינוּ עַל דְּבָרֵי הַסֵּפֶר הַזֶּה לַעֲשׂוֹת כְּכֹל הַפֶּתוּב עֲלֵינוּ:

20. דברי הימים ב' ל"ה:

(ג) וַיֹּאמֶר לְלוֹיִם הַמְּבִינִים לְכָל יִשְׂרָאֵל הַקְּדוֹשִׁים לְה' תָּנוּ אֶת אֲרוֹן הַקֶּדֶשׁ בְּבֵית אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה בֶן דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֵין לָכֶם מִשָּׂא פֶּתֶף עֲתָה עֲבְדוּ אֶת ה' אֱלֹקֵיכֶם וְאֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

21. רד"ק:

אלא מנשה מלך זמן רב, שהרי מלך נ"ה שנה ועשה הרע בעיני ה' כתועבות הגוים ובנה מזבחות לעבודת גילולים בבית ה', והוא השכיח התורה מישראל, ואין פונה אליה כי כולם היו פונים אל אלהים אחרים ואל חקות הגוים, ובנ"ה שנה נשתכחה התורה. ועכשיו, כאשר צוה יאשיהו לחפש בית ה' לכל אשר ימצא שם בדק, ולהוציא הכסף המובא בית ה', והיה חלקיהו מחפש בבית ה' ובבית קדש הקדשים ובדביר מצא ס"ת שהיה מונח במקומו מצד הארון.

22. מלכים ב' כ"ג:

(א) וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ וַיֹּאסְפוּ אֵלָיו כָּל זִקְנֵי יְהוּדָה וַיְרוּשְׁלָם: (ב) וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ בֵּית ה' וְכָל אִישׁ יְהוּדָה וְכָל יִשְׂבֵי יְרוּשָׁלַם אֹתוֹ וְהַכֹּהֲנִים וְהַנְּבִיאִים וְכָל הָעָם לְמַקְטֹן וְעַד גְּדוֹל וַיִּקְרָא בְּאַזְנֵיהֶם אֶת כָּל דְּבָרֵי סֵפֶר הַבְּרִית הַנִּמְצָא בְּבֵית ה': (ג) וַיַּעֲמֵד הַמֶּלֶךְ עַל הָעַמּוּד וַיִּכְרַת אֶת הַבְּרִית לְפָנָיו ה' לָלֶכֶת אַחֵר ה' וּלְשֹׁמֵר מִצְוֹתָיו וְאֶת עֲדוֹתָיו וְאֶת חֻקֹּתָיו בְּכָל יָב וּבְכָל נֶפֶשׁ לְהִקִּים אֶת דְּבָרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת הַפֶּתּוּבִים עַל הַסֵּפֶר הַזֶּה וַיַּעֲמֵד כָּל הָעָם בְּבְרִית:

(יג) וְאֶת הַבְּמוֹת אֲשֶׁר עַל פְּנֵי יְרוּשָׁלַם אֲשֶׁר מִימִין לְהַר הַמְּשָׁחִית אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹתָתָה שִׁקָּץ צִידָנִים וְלִכְמוֹשׁ שִׁקָּץ מוֹאֵב וּלְמַלְכָם תּוֹעֵבַת בְּנֵי עַמּוֹן

הזאת ואת האלה הזאת: (יד) כי את אשר ישנו פה עמנו עמד היום לפני ה' אלקינו ואת אשר איננו פה עמנו היום:

28. רמב"ם, הלכות חגיגה, פרק ג', הלכה ו:

הקריאה והברכות בלשון הקודש... גרים שאינן מכירין חייבין להכין לבם ולהקשיב אזנם לשמוע באימה ויראה וגילה ברעדה כיום שניתנה בו בסיני. אפילו חכמים גדולים שיודעים כל התורה כולה חייבין לשמוע בכוונה גדולה יתרה, ומי שאינו יכול לשמוע מכיון לבו לקריאה זו שלא קבעה הכתוב אלא לחזק דת האמת ויראה עצמו כאילו עתה נצטוה בה ומפי הגבורה שומעה, שהמלך שליח הוא להשמיע דברי הא-ל

29. הרב תמיר גרנות:

נראה כי יש להבחין בין התורה הכתובה, לבין התורה הנקראת והנשמעת. הראשונה צריכה לכלול את כל האמת, האינפורמציה, היסודות והערכים שעליהן בנויה אמונת ישראל, ולכן היא כוללת חמישה חומשי תורה. לתורה השנייה יש את האיכויות המיוחדות של הדיבור, בניגוד לספר, ולכן היא זקוקה לספר שהוא כולו דיבור, ושהוא כולו בהווה - 'היום'.

טמא המלך: (יד) ושבר את המצבות ויכרת את האשרים וימלא את מקומם עצמות אדם: (טו) וגם את המזבח אשר בבית אל הבמה אשר עשה ירבעם בן נבט אשר החטיא את ישראל גם את המזבח ההוא ואת הבמה נתץ וישרף את הבמה הדק לעפר ושרף אשרה: (יט) וגם את כל בתי הבמות אשר בערי שמרון אשר עשו מלכי ישראל להכעיס הסיר יאשיהו ויעש להם ככל המעשים אשר עשה בבית אל: (כא) ויצו המלך את כל העם לאמר עשו פסח לה' אלקיכם ככתוב על ספר הברית הזה: (כב) כי לא נעשה כפסח הזה מימי השפטים אשר שפטו את ישראל וכל ימי מלכי ישראל ומלכי יהודה: (כג) כי אם בשמנה עשרה שנה למלך יאשיהו נעשה הפסח הזה לה' בירושלם:

(כה) וכמהו לא היה לפניו מלך אשר שב אל ה' בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאדו ככל תורת משה ואחריו לא קם כמהו: (כו) אך לא שב ה' מחרון אפו הגדול אשר חרה אפו ביהודה על כל הפעסים אשר הכעיסו מנשה: (כז) ויאמר ה' גם את יהודה אסיר מעל פני פאשר הסרתי את ישראל ומאסתי את העיר הזאת אשר בחרתי את ירושלם ואת הבית אשר אמרתי יהיה שמי שם:

23. דברי הימים ב' פרק ל"ד:

(יד) ובהוציאם את הפסל המונבא בית ה' מצא חלקיהו הכהן את ספר תורת ה' ביד משה:

24. דברים ד' מ"ד:

"וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל על פי ה' ביד משה"

25. ספורנו על דברים ל"א כ"ו:

אמנם הספר שמצא חלקיהו נראה שהיה הספר שנתן משה אל הכהנים נושאי ארון ברית ה' שהוזכר למעלה שהיה פרשת המלך בלבד... וכשקרא בו יאשיהו וראה שרחקו מכל זה חרד ודרש את ה' על זאת

26. דברים ל"א:

(י) ויצו משה אותם לאמר מקץ שבע שנים במעד שנת השמטה בחג הסכות: (יא) בבוא כל ישראל לראות את פני ה' אלקיך במקום אשר יבחר תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם: (יב) הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרף אשר בשעריך למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' אלקיכם ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת: (יג) ובניהם אשר לא ידעו ישמעו ולמדו ליראה את ה' אלקיכם כל הימים אשר אתם חיים על האדמה אשר אתם עברים את הירדן שמה לרשתה:

27. דברים כ"ט:

(ט) אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלקיכם ראשיכם שבטיכם זקניכם ושטריכם כל איש ישראל: (י) טפכם נשיכם וגרף אשר בקרב מחניף מחטב עציף עד שאב מימיה: ... (יג) ולא אתכם לבדכם אנכי כרת את הברית